

MKSJ: suđenje za ratne zločine kao važan element suočavanja sa prošlošću

*

Suočavanje sa prošlošću u postjugoslovenskom kontekstu možemo shvatiti kao prosto prihvatanje činjenice da je neko u moje ime nad nekim, ko ima svoje ime i prezime, ko je imao svoju porodicu, prijatelje, snove i ambicije, izvršio zločin samo zato što je ona ili on, stvarno odnosno pretpostavljeno, pripadao različitoj etničkoj, vjerskoj, političkoj ili nekoj drugoj grupi.

Neprihvatanje, negiranje ili prećutkivanje jedne takve činjenice, znači da se svako od nas pojedinačno, ko još uvijek ima takav ili sličan stav, nije distancirao od zločina kao jednog od najizraženijih oblika manifestacije društvene patologije. Prećutno osporavanje ili otvoreno verbalno negiranje te činjenice ukazuje nam na to da pojedinac pokušava relativizovati odnosno opravdati neki zločin. Opravdavanje nekog zločina, posmatrano iz perspektive pojedinca, u bilo kojem kontekstu, jeste plodno tle za klijanje klice nekog budućeg zla. Problem postaje mnogo ozbiljniji onda kada na nivou cijelog društva takav stav postane dominantan, a vršiocima dužnosti u različitim institucijama sistema počnu da ga tretiraju kao nešto što je prihvatljivo.

**

„Liječenje” ove bolesti društva, koju mi obično označavamo sintagmom „suočavanje sa prošlošću”, postiže se na nekoliko načina. Kao i kod mnogih bioloških bolesti, od kojih boluje ljudski organizam, uglavnom lijek postoji, ali taj lijek je često gorka pilula koju moramo progutati ili tretman koji nas izlaže različitim nelagodnostima. Ta groka pilula u našem slučaju su presude Tribunala u Hagu za bivšu Jugoslaviju, ali i presude koje donose sudovi u Bosni i Hercegovini, ona je gorka kao i istina, ali i neophodna.

Vrlo su rijetke situacije u pravnoj praksi, pogotovo u krivičnim stvarima, da su optužba i odbrana zadovoljne konačnom presudom, tj. radi se češće o izuzetku nego o pravilu. Iako je Tribunal u Hagu za bivšu Jugoslaviju, kako u njegovim osnivačkim aktima, tako u optužnicama i presudama, naveo na bezbroj mijesta da se sudi samo pojedincima za koje postoji osnovana sumnja da su izvršili neko od krivičnih dijela iz njegove nadležnosti, a ne narodima, državama i kolektivima; građani bivših jugoslovenskih republika pojedine presude doživljavaju kao neku vrstu napada na sopstvenu ličnost, zavisno od toga da li se predmetnom presudom osuđuje pojedinac koji pripada toj istoj etničkoj grupi kao i oni.

U nacionalnim historijama svakog od tri naroda u Bosni i Hercegovini, pogotovo kada se piše o poslednjem oružanom sukobu, etablirano je shvatanje da „samo se mi samo branili”. Upotreba sintagme „suočavanje sa prošlošću” nužno nas referira na pomenute historije, jer samo suočavanje sa prošlošću znači kritičko propitivanje istih, a kritičko propitivanje navedenih historijskih narativa stavlja ih pod znak pitanja, baš kao što to čine i presude Tribunala u Hagu za bivšu Jugoslaviju.

Vlastito društveno, ekonomsko, političko i intelektualno bitisanje, uopšte razvoj ličnosti, neke mlade osobe u Bosni i Hercegovini, odvija se u monoetničkoj sredini kojoj je elita nametnula jedan narativ čija se suština opet svodi na ono „da smo se mi branili i borili za biološku egzistenciju, a svi drugi su nas napadali”. Mit koji počiva na vjerovanju da cijela nacija potiče od istog pretka pokušava se predstaviti kao naučna istina. Da bi se mogao smatrati lojalnim pripadnikom svog naroda, na bazi tog mita izvodi se nepisana obaveza prema kojoj svaki pojedinac, ako ne može fizički i materijalno, mora pružati barem moralnu podršku svom sunarodnjaku koji je optužen za najteže ratne zločine. Nacionalne historije, koje se izučavaju od osnovne škole do fakulteta, đacima i studentima ne nude činjenice nego interpretacije istih, čime se kritičko propitivanje ili suočavanje sa prošlošću sputava, a ova naučna disciplina postaje instrument

sistematske indoktrinacije. Tom i takvom „naučnom istinom” determinisana je cijelokupna historiografija, na njoj odrastaju generacije, a svaki pojedinac vođen potrebom da zadovolji vlastitu intelektualnu radoznalost koji dođe do drugačijih spoznaja, koje odudaraju od patriotskog mejnstrima, bivaju etiketirani i odbačeni. Zajednica svoje pripadnike pokušava održati pokornim tako što prezir upotrebljava kao instrument nacionalističkog disciplinovanja.

Važnost suđenja za ratne zločine najviše dolazi do izražaja u ovom segmentu suočavanja sa prošlošću, ali to nije jedini aspekt njegove važnosti. Nikada nećemo moći izbrojati bezbroj prolivenih suza majki zavijenih u crno, nećemo moći vidjeti muke i patnju kroz koje su žrtve prošle, niti ćemo moći čuti krikove nevino prosutih u vjetar što su lutali i obijali se od bosanska brda i doline. Ali jedno možemo, možemo svim povrijeđenim, poniženim, omalovažavanim, premlaćivanim i zlostavljanim, pružiti mogućnost da nam ispričaju priče koje nikako nećemo moći i smjeti zaboraviti.

Jednako kao i žrtvama, treba dati priliku i optuženim, da kroz višefazne i višestepene krivične postupke iznesu svoju odbranu, ispričaju svoju priču, konzumiraju sve pravne lijekove koji su danas standard modernog krivičnog pravosuđa, te da na kraju, u zavisnosti od dokaznog postupka, budu oslobođeni ili osuđeni.

Tradicija ekstremnog nasilja na jugoslovenskim prostorima, bez obzira na istorijsku epohu ili vijek, jeste jedna konstanta u neprekidnom kontinuitetu koja svoju kulminaciju doživljava na kraju dvadesetog vijeka. Morbidna kreativnost u vršenju krivičnih dijela ratnog zločina i zločina protiv čovječnosti je jedno od glavnih obilježija, kako ranijih, tako i ovog poslednjeg ratnog sukoba. Ova tradicija nasilja i kreativnost u vršenju zločina stvorila je jednu kulturu nasilja u čiju su srž utkana relativizacija i opravdanje zločina. Naše nasilje je bolje od njihovog, tj. naše nasilje je manje opasno nasilje i ono je uglavnom reakcija na njihovo nasilje koje je daleko štetnije, naše nasilje je opravdano... U osnovi opstanka ovog oksimorona, kojeg možemo zvati kultura nasilja, nalazi se nekritičko poimanje zločina koje je izvršeno u naše ime, a koje se izražava kroz već dobro znane formulacije „mi smo se samo branili” ili „i oni su nas ubijali” i sl. Prostor za opravdanje zla nastao je upravo zbog toga što u ranijim periodima naše tragične prošlosti pravosudne institucije nisu obavile svoj posao i sprovele krivične postupke, a i kada su se krivični postupci sprovodili njima su obično tretirani poraženi od strane pobjednika, odnosno kriterijum optuživanja nije bio to da li je neko izvršio ili ne ratni zločin, nego je to zavisilo od toga da li je on bio ili ne spreman da se identifikuje sa novom političkom ideologijom i promjenom režima vlasti. Nekažnjavanje zločina, odnosno njegovo prećutkivanje ili tolerisanje iz bilo kojeg razloga, dovelo je do potiskivanja prošlosti i stvaranja mišljenja da zločin može proći nekažnjeno, te se on u konačnici ponovo dešavao.

Podizanje optužnica, podnošenje podnesaka, pisanje transkripata, nekome može nalikovati na obične procesne radnje i čistu birokratsku tehniku koja ni na koji način ne može da posluži onima kojih više nema. Međutim, optužnice napisane za zločine koji su se dogodili juče su optužnice kojima se prijete onima koje bi zli dusi možda već sutra mogli gurniti prema novim moralnim posrnućima; svjedočanstva koja smo čuli pred Tribunalom u Hagu za bivšu Jugoslaviju i domaćim sudovima jesu svjedočanstva koja svjedoče protiv onih koji bi možda u budućnosti činili neke nove zločine; sudski postupci koji se vode sada zauvijek će biti živa vatra i svjetlost u demonskoj tami boje zla.

Suđenje za ratne zločine nije samo važan, on je možda i najvažniji mehanizam suočavanja sa prošlošću, iako sam ne može dovesti do željenog cilja, procesuirajući najteže oblike kršenja osnovnih ljudskih prava provocira se društvena artikulacija traumatičnog iskustva iz prošlosti. Ta

društvena artikulacija se odvija kroz emitovanje televizijskih i radio emisija, objavljivanje štampanih publikacija, kreiranje elektronskog tekstualnog, audio i video sadržaja koji će 24h biti dostupan širokim masama na Internet mreži. Niko ne može osporiti ovaj nesporan uticaj na one koji će biti „primorani” da konzumiraju ove sadržaja, te na taj način „prisiljeni” da se suočavaju sa pomenutim sudski potvrđenim činjenicama, bez obzira na to da li se oni slagali ili ne sa njima.

Tribunal u Hagu za bivšu Jugoslaviju stvorio je ogromu zaostavštinu, stotine hiljada stranica pisanog materijala, transkripata, presuda i druge dokumentacije, koja je nastala kao rezultat sadejstva žrtava, svjedoka, optuženih, stručnjaka i vještaka raznih struka, tužilaca, advokata i sudija, koji dolaze iz različitih kultura, država, sa različitih kontinenata, geografskih širina i dužina, ostaće trajni podsjetnici naše prošlosti. Svaki ozbiljan stručnjak, koji u budućnosti bude pisao stručne radove o pomenutim zločinima, ukoliko bude držao do svog moralnog integriteta i naučnog kredibiliteta, protežirao ili ne trenutno vladajuća poimanja ratne prošlosti, neće moći zaobići pomenutu zaostavštinu i konstataciju u svojim radovima da ona postoji. Bez obzira na vizuru naučne oblasti iz koje budemo posmatrali ovu problematiku, svaka ozbiljna ambicija sveobuhvatne naučne valorizacije neće se moći realizovati bez suprostavljanja pomenutih činjenica kao kontra teze dominantnim narativima, a to je samo jedan od indikatora da je kritičko preispitivanje ili suočavanje sa prošlošću već počelo.

Ime autora: Milićević Saša

Godina studija: III godina

Naziv fakulteta: Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci

Adresa fakulteta: Vojvode Stepe Stepanovića 77, Banja Luka

“MKSJ: Suđenja za ratne zločine kao važan element suočavanja s prošlošću”

Poznata maksima kaže da “istoriju pišu pobjednici”. Ali, da li je uopšte moguće da neka strana bude pobjednik u sukobu koji je odneo više od 130.000 ljudskih života, prouzrokovao višestruko više trajno raseljenih lica, naneo neprocenjiv materijalni, psihološki i kulturni gubitak generacijama, prošlim i budućim?! Upitno je i da li se u jugoslovenskoj tragediji može primeniti teza Hane Arent o “banalnosti zla”, imajući u vidu da je iskra koja se kasnije rasplamsala u požar koji je progutao jednu epohu, upravo proistekla iz krugova akademske i političke elite, ovekovečena u ideji “humanog preseljenja naroda”.

Rad Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (u daljem tekstu Tribunal) je nesumnjivo i enormno doprineo razvoju i jačanju kapaciteta nacionalnih pravosudnih organa u državama nastalim raspadom Jugoslavije. Takođe, radom Tribunala su u sudsku praksu, ali i pravne sisteme već pomenutih država, uvedeni pravni instituti (poput priznanja krivice, udruženog zločinačkog poduhvata itd). Neposredan impakt rada Tribunala ogleda se i u donošenju Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina, jačanju kapaciteta tužilaštva i sudova za ratne zločine. Veoma je bitna i činjenica da je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju prva međunarodna institucija koja se bavi krivičnim procesuiranjem masovnih kršenja ljudskih prava nakon završetka rada suda u Njembergu 1949., čime dolazi do ponovnog uspona međunarodnog krivičnog prava.

Presude su detaljno predstavile ključnu ulogu političke elite u kreiranju ideologije dehumanizacije pripadnika druge nacionalnosti koja je omogućila da istrebljenje i raseljavanje budu prihvaćeni kao legitimni metodi realizacije nacionalnih interesa, a zločini, genocid i silovanja postali su deo

svakodnevnice. Sudska istina jeste najveći stupanj istine (istina van razumne sumnje) koji se može postići među politički suprotstavljenim gledištima. A upravo ona govori da su ubistva, istrebljenje, zatvaranja, zlostavljanja, silovanja, progoni, teror i nasilje bili deo zvanične politike, da su bošnjački muškarci žrtve genocida osmišljenog u vrhu rukovodstva jednog kriminalnog režima, i u izvedbi njegovih hijerarhijski ustrojenih vojnih i policijskih struktura, a u sprezi sa zločinačkim paravojnim formacijama. Suđenja pred Haškim tribunalom doprinela su otkrivanju brutalnih metoda koje je Miloševićev režim koristio kako bi prikrio zločine.

Za uspešan proces suočavanja sa prošlošću neophodno je uspostavljanje jakih institucija, koje će dovesti do ponovne izgradnje poverenja građana u pravni poredak. Jer institucije u kojima se nalaze osumnjičeni za najteže zločine ne mogu se smatrati čuvarima demokratije i ljudskih prava. Pokazatelj odnosa zvaničnih institucija republika nastalih raspadom Jugoslavije prema politici devedesetih je i sistematsko odlikovanje najvećim državnim počastima osoba optuženih i osuđenih za ratne zločine, kao i njihov izbor na visoke državne funkcije. Javno poricanje utvrđenih činjenica o zločinima nije ništa drugo do raspirivanje mržnje, a njegov uticaj onemogućava i oprost od strane žrtava. Mediji su upravo platforma na kojoj se mora demonstrirati zaokret ka priznavanju istine.

Ukoliko se složimo da se trajni mir ne može zasnivati na zabludama i lažima, onda su zaostavština i dokumentacija MKSJ od ključnog značaja u procesu izgradnje mira i borbe protiv revizionizma. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je iza sebe ostavio više od 1.600.000 dokumenata. Alarmantno je da i dalje gotovo nema mladih istraživača koji na osnovu tih dokumenata pišu naučne radove ili doktorske teze. Dokazi o zločinima, njihovoj sistematičnosti i posledicama moraju se naći u udžbenicima istorije i sistemu obrazovanja.

Udžbenici moraju biti oslobođeni stereotipnog jezika usmerenog prema pripadnicima drugih nacionalnosti. Kurikulumi pravnih i fakulteta političkih nauka, danas bastiona radikalnog nacionalizma i revizionizma, trebalo bi da uključe izučavanje dokaza sistematskih zločina, njihovih uzroka i posledica. Poražavajuća je činjenica da Univerzitet, umesto da podstiče konstruktivan dijalog i kritičko razmišljanje o uzrocima, samom ratu i njegovim posledicama, upravo postaje uporište reakcionarnih, konzervativnih struja, gde često i sami profesori poriču genocid i ratne zločine počinjene od strane pripadnika „njihovog“ naroda, a nije retkost i da pišu knjige o osuđenim ratnim zločincima.

Ukoliko težimo iskrenom pomirenju koje će sprečiti buduće sukobe, činjenice moraju da budu utvrđene a ne konstantno gurane pod tepih. U nedostatku zvanično prihvaćenog sećanja stvoriće se privatno sećanje koje će kasnije biti potencijalni generator reinterpretacija i manipulisanja činjenicama. Prihvatanje nalaza haških presuda, prihvatanje odgovornosti za zločine, odustajanje od trajnog stanja revizije sudski utvrđenih činjenica moglo bi procesu izgradnje mira garantovati održivost. Zdravo, pristojno i napredno društvo koje živi u miru sa svojim susedima, oslobođeno od stereotipa i predrasuda ne može se graditi na lažima i neodgovornosti.

Rad Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju je bitan i ukoliko ne želimo da odgajamo nove generacije u mitu baziranom na lažima, istorijskom revizionizmu, društvu korumpiranom kolektivnom odgovornošću i opterećenom duhovima (nedavne) prošlosti, a usled neopravdavanja iste. Moramo nastojati da prevaziđemo višegodišnje nesporzume, izolaciju i prepreke, koji su posledica događaja koji su se desili pre našeg rođenja a koji su nam nametnuti kao realnost od strane starijih generacija. Svest o postojanju paralelnih i sukobljenih narativa može da stvori više razumevanja među mladima u regionu. Iako smo previše mladi da bismo se osećali odgovornim za preuzeto nasleđe, odgovorni smo za to kako se prema njemu odnosimo.

Regionalne inicijative, poput REKOM-a, koje svoj rad i program baziraju na utvrđenim činjenicama u presudama Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju, daju nadu da su društva Zapadnog Balkana ipak sposobna da pravdu sa međunarodnopravnog terena prenesu u realan (su)život običnih ljudi. Upravo odnos prema kulturi sećanja (zajedničkim memorijalizacijama, odavanju počasti žrtvama, osudama svakog ispaljenog metka, granate ali najvažnije izgovorene reči – sprečavamo uspon nekih novih Karadžića, Mladića, Miloševića...

MKSJ je one, koji su svojim odlukama etnički prekrjali granice, onemogućio da učestvuju u realnosti oblikovanoj njihovim zločinima, a nama preostaje da tu realnost razgradimo i transformišemo. Ono što ipak zabrinjava je restauracija sistema vrednosti baziranog na nerazumevanju i mržnji, koji posebnu jaku podršku ima među novim generacijama, a čemu se često pridružuje i koketiranje sa nacionalizmom. Stavovi o institucijama koje se bave ratnim zločinima formiraju se na osnovu izjava političara, a poricanje je i dalje rasprostranjen fenomen na prostoru bivše Jugoslavije, gde većina jednostavno ne prihvata zločine počinjene nad pripadnicima druge strane. Politički pritisak koji (i dalje) prati procese procesuiranja optuženih za ratne zločine pred domaćim sudovima doprineo je i relativnom malom broju presuđenih slučajeva u Srbiji i Hrvatskoj. Ohrabrujuću efikasnost pokazalo je pravosuđe Bosne i Hercegovine koje je do sada procesuiralo i rešilo najveći broj slučajeva u poređenju sa susjednim državama.

Dužnost moje, ali i svih narednih generacija na prostu Balkana, upravo je moralni zahtev da na istini gradimo odnose međusobnog poverenja i suživota u regionu, upravo da plod krvavog rada onih koji su sebično prodali našu budućnost ne bi postao nova realnost u kojoj vladaju podele, nepoverenje i mržnja. Jednom za svagda moramo prekinuti spiralu nasilja koja je region u kojem živimo dovela na ivicu bede i očaja. To nam je i dalje nedostižno upravo zato što smo razjedinjeni i opterećeni međusobnim optuživanjima. Takvo stanje je neodrživo, a neodgovornost političke elite neoprostiva.

Zbog svega navedenog bitno je da svaki mlad čovek sa ovih prostora zna šta se dogodilo u Srebrenici, Meji, Suvoj Reci, Lovasu, Čelebićima, Štrpcima, Omarskoj, na Markalama, Tuzlanskoj kapiji, Ovčari, Korićanskim stenama i ostalim mestima gde su se dogodili krvavi zločini. Pitanje toga kako ćemo se suočiti sa zaostavštinom genocidne politike direktno je uslovljeno pitanjem u kakvim društvima želimo da živimo - vrednosnim sistemima građenim na lažima i poricanju, ili jednom zreloom, modernom i društvu svesnom sopstvene odgovornosti.

Naša jedina šansa su nove generacije. Ostaje nam da se nadamo da će novi naraštaji pročitati presude pre nego što izbije novi rat. Upravo taj zahtev, da ljudi pamte ljude, predstavlja branu nadiranju novih bratoubilačkih ideja.

Ime i prezime autora: Stefan Jeremić

Godina studija: II (druga)

Naziv i adresa fakulteta/univerziteta: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Bulevar kralja Aleksandra 67, 11000 Beograd.

“MKSJ: Sudenja za ratne zločine kao važan element suočavanja s prošlošću”

Petar Brudar, student IV godine – apsolvent
Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Bulevar kralja Aleksandra 67, Beograd

Period od preko dvadeset godina koliko Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju postoji, kao i razvijena sudska praksa Tribunala, daju dovoljano osnova za donošenje objektivnih zaključaka o tome koliki je doprinos Tribunala ostvarenju ciljeva tranzicione pravde. Bez ostvarenih ciljeva tranzicione pravde ne može se govoriti o suočavanju jednog društva sa prošlošću. Analizom doprinosa koji je Tribunal imao na svaki od ciljeva tranzicione pravde može se sagledati ukupni značaj Tribunala za suočavanje sa prošlošću društva svake države nastale na prostoru bivše Jugoslavije.

Prvi cilj tranzicione pravde je utvrđivanje istine. Prilikom masovnog kršenja humanitarnog i ljudskih prava postojanje tih kršenja poznato je žrtvama, sa jedne strane, i učiniocima krivičnih dela, sa druge strane. Ono što je za postkonfliktna društva od velike važnosti jeste da se i njihova javnost upozna sa tim zločinima. Bez utvrđivanja istine, odnosno davanja odgovora na pitanje šta se tačno dogodilo tokom kriznog perioda ne može se preći na ostvarivanje ostalih ciljeva tranzicione pravde. U tom smislu, doprinos Tribunala je veliki - do 2011. godine preko 4.000 ljudi je kroz svedočenje ili neki drugi način imalo priliku da pred Tribunalom ispriča svoju priču. Veliki broj žrtava, nažalost, nije doživeo da svedoči, ali je Tribunal omogućio da i njihove sudbine budu otkrivene, što je slučaj sa nestalim osobama. U skladu sa standardom izvan razumne sumnje, Tribunal je uspeo da otkrije skoro sve zločine koji su učinjeni tokom rata na prostoru bivše Jugoslavije, čime su stvorene pretpostavke za pronalaženje i vođenje krivičnog postupka prema osumnjičenim licima za te zločine, odnosno za ostvarivanje pravde.

Pravda je drugi cilj tranzicione pravde i ujedno glavni zadatak Tribunala kao, uostalom, i svakog drugog suda. Tribunal je osnovan sa idejom da bude mehanizam koji će direktno doprineti ostvarivanju pravde na prostoru bivše Jugoslavije. Na prvi pogled takva reakcija međunarodne zajednice, oličene u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, predstavlja ispravan korak u pravcu stvaranja osnova za sprovedrjnje procesa suočavanja sa prošlošću. Međunarodna zajednica je na kršenje humanitarnog prava reagovala tako što se na pravno potkrepljen način suprotstavila zločinima. Veliki su naponi učinjeni u oblikovanju materijalnog i procesnog krivičnog prava koje će se pred Tribunalom primenjivati. Materijalno pravo koje je sadržano u Statutu Tribunala zasnovano je, pre svega, na već postojećem međunarodnom krivičnom pravu, ali je i sam Tribunal svojom praksom doprineo razvoju međunarodnog krivičnog prava. Naime, od zločina u logoru Čelebić¹ u praksi Tribunala se silovanje tretira kao ratni zločin, iako Ženevske konvencije ne poznaju mogućnost izvršenja ratnog zločina kroz radnju silovanja.² Krivično procesno pravo sadržano u Pravilima postupka i dokazivanja zasnovano je na kombinaciji elemenata adverzijalnog i inkvizitorskog postupka, a kako konvergencija elemenata adverzijalnog i inkvizitorskog postupka postaje sveopšti trend u krivičnom procesnom pravu,³ uz napomenu da su Pravila postupka i dokazivanja doneta 1993. godine, može se zaključiti da je Tribunal doprineo uspostavljanju ovog trenda. Sve ovo potvrđuje da je Tribunal formiran na pravnim principima, čime je stvoren mehanizam koji može doprineti ostvarivanju pravde.

No, da li je Tribunal doprineo osvarivanju pravde u svakom konkretnom slučaju pitanje je koje izaziva podeljene odgovore. Reakcije javnosti u zemljama bivše Jugoslavije na presude

¹ <http://www.icty.org/case/mucic/4>

² V. Dimitrijević, V. Hadži-Vidanović, I. Jovanović, Ž. Marković, M. Milanović, *Haške nedoumice Poznato i nepoznato o Međunarodnom krivičnom tribunal za bivšu Jugoslaviju*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2011, str. 164

³ M. Škulić, *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2013. str. 13

Tribunala bile su različite u zavisnosti od nacionalnosti lica kojima se sudilo. Pri tom, reakcije na osuđujuće presude nikada nisu bile toliko podeljene kao u slučaju oslobađajućih presuda. Razlog je verovatno taj što javnost oslobađajuću presudu doživljava kao negiranje postojanja zločina. Radi se, međutim, o pogrešnom shvatanju, jer oslobađajuća presuda ne znači dokaz da zločin nije učinjen, već samo da Tribunal nije uspeo da dokaže izvan razumne sumnje da je osumnjičani kriv.⁴ Ovo, opet, ne treba tumačiti kao slabost Tribunala u smislu nedostatka mehanizma za utvrđivanje odgovornosti.

Tako na primer, u predmetu *Gotovina et al.*⁵ u srpskoj javnosti oslobađajuća presuda je dočeka sa ogorčenjem dok u hrvatskoj javnosti sa oduševljenjem. Do ovakvog ishoda je došlo, ne zato što su pravila postupka pred Tribunalom i pravo koje Tribunal primenjuje loši, već zato što ta pravila nisu ispoštovana. Naime, Prvostepeno veće utvrdilo je odgovornost Gotovine i Markača za ratne zločine učinjene u akciji „Oluja“, ali ih je Žalbeno veće oslobodilo krivice. Žalbeno veće, međutim, nije nadležno za ponovno utvrđivanje činjeničnih pitanja već samo za ispitivanje, da li je u prvostepenom postupku pravilno primenjeno pravo. U ovom slučaju je pak Žalbeno veće ponovo pristupilo utvrđivanju činjenica i to sa samo sa aspekta komandne odgovornosti, potpuno zanemarujući sve ostale dokaze koje je Prvostepeno veće utvrdilo. Spornosti situacije dodatno doprinosi činjenica da je dvoje od petoro sudija, koliko ih ima u Žalbenom veću, u svom izdvojenom mišljenju otvoreno kritikovala presudu Žalbenog veća.⁶ Ovakve otvorene kritike kolegama iz veća nisu bile česte u radu Tribunala.

Drugi sporni slučaj, koji treba istaći, jeste suđenje Ramušu Haradinaju, Idrizu Baljaju i Lahiju Brahimaju.⁷ Iako su postojale indicije da su oni odgovorni za teška kršenja humanitarnog prava, ipak su zbog nedostatka dokaza oslobođeni optužbe. Razlog za nedostak dokaza bio je taj što su brojni svedoci bili zastrašeni da ne svedoče. Međutim, ni u ovom slučaju razlog za odluku nije taj što je Tribunal loše regulisan, već što Tribunal, kao nadnacionalni organ, ne raspolaže sredstvima prinude. Jednostavno nije u njegovoj nadležnosti, nego u nadležnosti država da garantuju bezbednost svedocima.

Na osnovu iznetog, može se zaključiti da sporne presude nisu posledice loše regulisanog rada Tribunala kao ni loše definisanog prava koje Tribunal primenjuje, već su rezultat nepridržavanja Statuta Tribunala i njegovih Pravila postupka i dokazivanja. Ovo pokazuje da Tribunal daje dobar mehanizam za ostvarivanje pravde, a da li će se pravda ostvariti ne zavisi od samog mehanizma već od volje da bude primenjen na pravi način.

Sledeći cilj tranzicione pravde neophodan za ostvarivanje procesa suočavanja sa prošlošću je uspostavljanje mira. Kritičari Tribunala potenciraju da Tribunal ovaj cilj nije ostvario. Činjenica je da je Tribunal osnovan 1993. godine, da su ratovi u Hrvatskoj i BiH završeni 1995. godine, da se rat na KiM vodio od 1998. do 1999. godine i da se tokom 2001. vodio rat u Makedoniji. Sa te strane jasno je da Tribunal nije doprineo stvaranju mira nego su, štaviše, za vreme njegovog postojanja izbili novi ratovi.

Može se postaviti i drugačije pitanje, a ono glasi, da li bi rat duže trajao da nije bilo Tribunala? Bez upuštanja u raspravu o jednom hipotetičkom pitanju, ono što sa sigurnošću može da se tvrdi jeste da su učinioci krivičnih dela bili upoznati sa postojanjem Tribunala i da su mogli imati razumna očekivanja da će pred Tribunalom odgovarati.⁸

Što se tiče doprinosa Tribunala pomirenju, (kao cilju tranzicione pravde) ukoliko uzmemo u obzir da se osuđeni pred Tribunalom u svojim sredinama dočekuju kao heroji i da se i dalje upućuju kritike Tribunalu da je on sudio samo jednom narodu, jasno je da Tribunal nije ostvario ovaj cilj. Od Tribunala se, međutim, ne može očekivati da ostvari cilj pomirenja, jer da bi pomirenje bilo ostvareno potrebno je da bude angažovano mnogo više faktora i mehanizama, od kojih je ključno

⁴ http://www.vox-populi.rs/hronika/9354/tribunal_doprineo_vladavini_prava.html

⁵ <http://www.icty.org/case/gotovina/4>

⁶ sudije Agijus i Pokar

⁷ <http://www.icty.org/cases/party/698/4>

⁸ Glavna tužiteljka Luiz Arbur podigla je maja 1999. godine optužnicu protiv Slobodana Miloševića napravivši time presedan jer je prvi put u istoriji aktivni šef države optužen pred nekim međunarodnim sudom.

obrazovanje. Doprinos Tribunala pomirenju sastoji se u tome što otkriva zločine i utvrđuje isključivo individualnu odgovornost za njih. Zbog toga ne može biti govora o krivici neke države ili naroda, što predstavlja osnovnu pretpostavku za neponavljanje zločina.⁹

Na kraju treba istaći značaj Tribunala za ostvarivanje demokratije i vladavine prava kao dva povezana i najsloženija cilja tranzicione pravde, koji u sebi generišu gore navedene ciljeve. Tribunal je pomogao stvaranje i jačanje institucija država nastalih na tlu bivše Jugoslavije, tako da je veliki broj suđenja za kršenja humanitarnog prava, uglavnom neposrednim izvršiocima, vođen pred nacionalnim sudovima. To ne bi bilo moguće da nije bilo potpore u mehanizmu, oličenom u Tribunalu, koji je na pravno argumentovan način, izvan razumne sumnje, utvrdio istinu i odgovornost o najtežim zločinima koji su izvršeni u ratu. O tome svedoči praksa od preko 160 presuda koje je Tribunal izrekao.

Zaključak je da Tribunal, s obzirom na svoju pravno-tehničku organizaciju,¹⁰ predstavlja važan element za suočavanje sa prošlošću, a pre svega dobar mehanizam za ostvarivanje pravde. Potvrda Tribunala je utoliko veća ukoliko razmislimo šta bi mogla biti alternativa osnivanju Tribunala. Da Tribunal nije osnovan od strane Ujedinjenih nacija nego da je zemljama bivše Jugoslavije prepušteno da same ostvaruju ciljeve tranzicione pravde, proces suočavanja sa prošlošću bi sigurno bio sporiji, ako bi uopšte i bio moguć.

⁹ B. Krivokapić, *Aktuelni problemi međunarodnog prava*, Službeni glasnik, Beograd, 2011, str 515.

¹⁰ V. Vasilijević, *Zločin i odgovornost*, Prometej, Beograd, 1995, str. 214